

**Ζητήματα πολιτικής σκέψης στο ιστορικό έργο *Περὶ Βασιλειῶν* του
Ιωσήφ Γενεσίου**

Το ιστορικό έργο *Περὶ Βασιλειῶν* του Ιωσήφ Γενεσίου¹ συνιστά μία από τις πλέον χαρακτηριστικές περιπτώσεις συγγραφής Ιστορίας κατά παραγγελίαν που μας κληροδότησε η υπερχλιετής βυζαντινή αυτοκρατορία. Το κείμενο των *Βασιλειῶν* παραδίδεται από έναν μόνο κώδικα, τον περγαμηνό πολυμιγή κώδικα Lips. gr. 16 (ff. 248^r-285^v) του 11^{ου} αιώνο², στον οποίο δεν εντοπίζονται φθορές και χάσματα. Ωστόσο, μία μόνο φθορά του κώδικα έμελλε να αποτελέσει τον θεμέλιο λίθο της έρευνας αναφορικά με τις *Βασιλείες*: το όνομα του συγγραφέα για κάποιον λόγο αποξέστηκε από την κεφαλίδα του κειμένου στο f. 248^r και ένα άλλο χέρι, πιθανότατα κατά τον 14^ο αιώνα με βάση τον τύπο γραφής, προσέθεσε το όνομα του Γενεσίου στην άνω ὄα του f. 284^r. Ως εκ τούτου, οι *Βασιλείες* αποδίδονται συμβατικά στον γνωστό σε εμάς και από τον Ιωάννη Σκυλίτζη³ ιστορικό Ιωσήφ Γενέσιο.

Από το τελευταίο τέταρτο του 19^{ου} αιώνο και έως σήμερα το ενδιαφέρον των ερευνητών αναφορικά με τις *Βασιλείες* εστιάστηκε σε δύο ζητήματα. Το πρώτο αφορά στην προσπάθεια ταύτισης του συντάκτη του κειμένου με κάποιο γνωστό πρόσωπο του γένους των

¹ Anni Lesmueller-Werner - I. Thurn (έκδ.), *Iosephi Genesisii regum libri quattuor* [Corpus Fontium Historiae Byzantinae XIV], Berolini - Novi Eboraci 1978 (στο εξής: *Ίωσήφ Γενέσιος, Περὶ βασιλειῶν*).

² Κατά τον H. Hunger, *Βυζαντινὴ Λογοτεχνία. Ἡ λόγια κοσμικὴ γραμματεία τῶν Βυζαντινῶν*, τ. Β': *Ἱστοριογραφία, φιλολογία, ποίηση*, μτφρ. Τ. Κόλιας κ.ά., Αθήνα 1992, σ. 159 (στο εξής: H. Hunger, *Βυζαντινὴ Λογοτεχνία*, τ. Β'), ο κώδικας της Λειψίας χρονολογείται τον 12^ο αιώνα. Ωστόσο, ο Απ. Καρπόζηλος, *Βυζαντινοὶ Ἱστορικοὶ καὶ χρονογράφοι*, τ. Β': *8ος-10ος αι.*, Αθήνα 2002, σ. 315, ορθῶς υποστηρίζει ότι ο κώδικας έχει γραφεί κατά τον 11^ο αιώνα. Η άποψη του Καρπόζηλου επιβεβαιώνεται σαφῶς από τη μελέτη της γραφής του κώδικα.

³ Σχετικὰ βλ. Ἰωάννης Σκυλίτζης, *Σύνοψις Ἱστοριῶν*, έκδ. I. Thurn, *Ioannis Scylitzae synopsis historiae* [Corpus Fontium Historiae Byzantinae V], Berolini - Novi Eboraci 1973, *Προοίμιον*, 27 (3).

Γενεσίων και με πιθανότερη την εκδοχή να πρόκειται για υιό ή εγγονό του Κωνσταντίνου του Αρμενίου⁴. Το δεύτερο ζήτημα σχετίζεται με τις πηγές που διέθετε και αξιοποίησε ο Γενέσιος και κυρίως με τη χρονική σχέση των *Βασιλειών* με τη *Συνέχεια του Θεοφάνη*. Η σύγχρονη έρευνα με βεβαιότητα μπορεί να αποφανθεί αναφορικά με πηγές, από τις οποίες αντλεί ο Γενέσιος (Σέργιος ο Ομολογητής, Ιγνάτιος Διάκονος, Γεώργιος Μοναχός, *Βίος πατριάρχου Νικηφόρου*, *Βίος πατριάρχου Ιγνατίου*, κ.λπ.), αλλά η χρονολογική σχέση των *Βασιλειών* με τη *Συνέχεια του Θεοφάνη* δεν έχει διευκρινιστεί οριστικά⁵.

⁴ Για το ζήτημα αυτό βλ. F. Hirsch, *Byzantinische Studien*, Leipzig 1876, σ. 118 (στο εξής: F. Hirsch, *Byzantinische Studien*). — C. de Boor, Zu Genesios, *Byzantinische Zeitschrift* 10.1 (1901) 62-65. — Ίωσήφ Γενέσιος, *Περὶ βασιλειῶν* ix-xi. — H. Hunger, *Βυζαντινὴ Λογοτεχνία*, τ. Β', σ. 159. — A. Markopoulos, Quelques remarques sur la famille des Genesioi aux IXe-Xe siècles, *Zbornik Radova Vizantološkog Instituta* 24-25 (1986) 103-108, σ. 103-104. — Του ιδίου, Genesios: A study, στο Sofia Kotzabassi - G. Mavromatis (εκδ.), *Realia Byzantina* [Byzantinisches Archiv 22], Berlin - New York 2009, σ. 137-150, εδῶ 137-140 (στο εξής: A. Markopoulos, Genesios: A study). — A. Kaldellis (μτφρ., σχόλια), *Genesios. On the Reigns of the Emperors* [Byzantina Australiensia 11], Canberra 1998, σ. xv-xxi (στο εξής: A. Kaldellis, *Genesios*). — Eleonora Kountoura-Galake, The origins of the Genesios family and its connections with the Armeniakon theme, *Byzantinische Zeitschrift* 93.2 (2000) 464-473, σ. 465. — J.-C. Cheynet, Les Génésioi, στο Theodora Antonopoulou - Sofia Kotzabassi - Marina Loukaki (εκδ.), *Myriobiblos. Essays on Byzantine Literature and Culture* [Byzantinisches Archiv 29], Boston - Berlin - Munich 2015, σ. 71-84, εδῶ 75-76.

⁵ Για μία γενική θεώρηση του ζητήματος βλ. F. Hirsch, *Byzantinische Studien* 116-120. — A. Diller, Excerpts from Strabo and Stephanus in Byzantine Chronicles, *Transactions of the American Philological Association* 81 (1950) 241-253 (για τον Γενέσιο σ. 246-248). — R. J. H. Jenkins, The Classical Background of the *Scriptores post Theophanem*, *Dumbarton Oaks Papers* 8 (1954) 13-30. — F. Barišič, Génésios et le Continuateur de Théophane, *Byzantion* 28 (1958) 119-133. — Του ιδίου, Les sources de Génésios et du Continuateur de Théophane pour l'histoire du règne de Michel II (820-829), *Byzantion* 31 (1961) 257-271. — A. P. Každan, Iz istorii vizantijskoj chronografii X v. 3, *Vizantijskij Vremennik* 21 (1962) 95-117, σ. 109, 112, 116. — Patricia Karlin-Hayter, Les Tauroscythes de Génésios, *Byzantion* 40 (1970) 236-237 (στο εξής: P. Karlin-Hayter, Les Tauroscythes). — Της ίδιας, Etudes sur les deux histoires du règne de Michel III, *Byzantion* 41 (1971) 469-474. — J. N. Ljubarskij, Theophanes Continuatus und Genesios. Das Problem einer gemeinsamen Quelle, *Byzantinoslavica* 48 (1987) 12-27. — J. Signes-Codoñer, Constantino Porfirogéneto y la fuente común de Genesio y Theophanes Continuatus I-IV, *Byzantinische Zeitschrift* 86-87 (1993-1994) 319-341. — Βασιλική Ν. Βλυσίδου, Οι αποκλίσεις Γενεσίου και Συνέχειας Θεοφάνη για τη βασιλεία του Μιχαήλ Γ', *Σύμμεικτα* 10 (1996) 75-103. — A. Kaldellis, *Genesios* xxi-xxiv. — G. M. Greco, Note sulla mimesi letteraria nella *Historia regum* di Giuseppe Genesio, *Atti della Accademia Pontaniana* 49 (2000) 125-138. — B. Flusin, Les *Excerpta* constantiniens. Logique d'une anti-histoire, στο Sylvie Pittia (εκδ.), *Fragments d'historiens grecs autour de Denys d'Halicarnasse* [Collection de l'Ecole française de Rome 298], Rome 2002, σ. 537-559, εδῶ 543, 546 και 548. — A. Markopoulos, Genesios: A study 140-142, 147-148. — P. Karlin-Hayter, Les Tauroscythes 236-237.

Στο *Προοίμιον των Βασιλειῶν* ο συντάκτης τους πληροφορεί τον αποδέκτη της αφήγησής⁶ του για τις συνθήκες γένεσης του ιστορικού του πονήματος: «Ὅθεν κἀγὼ νῦν τὴν περὶ τούτων γραφικὴν σπουδὴν πολυτρόπως ἀνηρημένος, ἔκ τε τῶν τότε βεβιωκότων καὶ ἀμωσγέπως εἰδόντων ἔκ τε φήμης δῆθεν δραμοῦσης ἠκουτισμένος, εἰς τόνδε τὸν ἀγῶνα παρώρμημαι, τὸ μὲν εἶ πως πρὸς τι λυσιτελῆς τοῖς μετέπειτα διοφθεῖν, τὸ δὲ καὶ ἑμαυτῷ τοῦτο καρπώσοιμι, ἅτε ταῦτά γε καὶ διαιτῆσαι προστεταγμένος πρὸς Κωνσταντίνου τοῦ αὐτοκράτορος, ἄλλως τε φιλοκάλου τὴν φύσιν καὶ τὴν προαίρεσιν, καὶ τῶν πάποτε βασιλέων λογιωτάτου, υἱοῦ Λέοντος τοῦ πανσόφου ἀειμνήστου ἀνακτος, ὡς ἂν τὰ μὴ παραδεδομένα βίβλω τῇ ἰστορούσῃ ἀπὸ τῆς κατὰ δυσσέβειαν φρενοβλαβοῦς Λέοντος βασιλείας τοῦ ἐξ Ἀμαλῆκ καὶ καθεξῆς ἀναγράψωμαι»⁷. Πρόκειται επομένως για ένα ιστορικό πόνημα που συνεγράφη κατόπιν σχετικής εντολής του αυτοκράτορα Κωνσταντίνου Ζ΄ Πορφυρογεννήτου, ο οποίος επέλεξε τον Γενέσιο ως αξιόπιστο πρόσωπο του ανακτορικού περιβάλλοντος και του ανέθεσε τη συγγραφή του έργου προφανώς επί τη βάσει συγκεκριμένων πολιτικών-ιδεολογικών αρχών. Στο πλαίσιο της παρούσας μελέτης θα επιχειρηθεί η ανάδειξη της πολιτικής ιδεολογίας του συγγραφέα των *Βασιλειῶν* και της *intentionis operis*⁸, ούτως ώστε να ενισχυθεί η άποψη ότι οι *Βασιλείες* προηγούνται χρονικά της *Συνέχειας του Θεοφάνη*. Παράλληλα, θα αναδειχθούν οι συγκεκριμένοι πολιτικοί-ιδεολογικοί λόγοι που κατέστησαν επιβεβλημένη τη συγγραφή ενός μεταγενέστερου των *Βασιλειῶν* έργου, το οποίο θα υπηρετούσε αποτελεσματικότερα τους προπαγανδιστικούς στόχους της Μακεδονικής δυναστείας.

Για τη σκιαγράφηση της προσωπικότητας και την αποτίμηση του έργου των αυτοκρατόρων που μνημονεύονται στην αφήγηση των *Βασιλειῶν* ο συντάκτης τους είχε αντιληφθεί ότι, ανεξαρτήτως των ιστορικών πηγών και των λοιπών τεκμηρίων που θα αξιοποιούσε, όφειλε να ακολουθήσει ένα σταθερό πλαίσιο αξιολόγησης για όλους, προκειμένου η αφήγησή του να θεωρηθεί αντικειμενική από τους αποδέκτες της. Για τον λόγο αυτόν πιθανότατα επέλεξε συνειδητά να αξιοποιήσει τις επίσημες εκφράσεις της πολιτικής θεωρίας της αυτοκρατορίας αναφορικά με την εικόνα του ιδανικού ηγεμόνος (*κάτοπτρα ηγεμόνος*,

⁶ Για το σημασιολογικό περιεχόμενο του όρου *αποδέκτης της αφήγησης* βλ. ενδεικτικά J. Lintvelt, *Οι βαθμίδες του λογοτεχνικού αφηγηματικού κειμένου* (μτφρ. Αγγέλα Καστρινάκη), στο Β. Καλλιπολίτης (εκδ.), *Θεωρία της αφήγησης*, Αθήνα 1991, σ. 97-124, εδῶ 104-106 (στο εξής: J. Lintvelt, *Οι βαθμίδες*).

⁷ Ιωσήφ Γενέσιος, *Περὶ βασιλειῶν, Προοίμιον*, 7-20 (3).

⁸ Για το σημασιολογικό περιεχόμενο των όρων *intentionis auctoris* και *intentionis operis* βλ. ενδεικτικά Ουμπ. Έκο, *Τα όρια της ερμηνείας*, μτφρ. Μαριάννα Κονδύλη, Αθήνα 1993, σ. 34-38.

βασιλικοί λόγοι, προοίμια νομοθετικών έργων) και να αναζητήσει επί τη βάση αυτή τις αρετές και τα μειονεκτήματα των σκιαγραφούμενων αυτοκρατόρων.

Κατά τον συντάκτη των *Βασιλειών* ο φορέας της βασιλικής εξουσίας επιβάλλεται να διακρίνεται για το ευσεβές του φρόνημα, για τη φιλοπονία του αναφορικά με τη διευθέτηση των διοικητικών ζητημάτων της αυτοκρατορίας και για την αποτελεσματικότητά του στην αντιμετώπιση κάθε εξωτερικής απειλής κατά της αυτοκρατορίας. Επιπλέον, θα πρέπει να διαθέτει αδιαμφισβήτητες πολιτικές και διπλωματικές ικανότητες, να παρουσιάζει άριστες επιδόσεις στη διατήρηση της ειρηνικής έννομης τάξης εντός της αυτοκρατορίας, και να διαθέτει την ικανότητα να επιλέγει τα κατάλληλα πρόσωπα για τις κομβικές θέσεις του διοικητικού μηχανισμού της αυτοκρατορίας. Παράλληλα, θα πρέπει να επιδεικνύει μέγιστο ενδιαφέρον για την προάσπιση της δικαιοσύνης και την καταστολή κάθε μορφής αδικίας εντός της αυτοκρατορίας, για την άμεση και αποτελεσματική αντιμετώπιση κάθε εσωτερικής απειλής κατά της εξουσίας του και, τέλος, για τη χρηστή και σώφρονα εκ μέρους του διαχείριση των οικονομικών της αυτοκρατορίας⁹.

Στην ιδεολογία του συγγραφέα των *Βασιλειών* η βασιλική καταγωγή¹⁰ ενός ηγεμόνος συνιστά ποιοτική παράμετρο και σημαντικότατο πλεονέκτημα, το οποίο γεννά προσδοκίες στους υπηκόους αναφορικά με τις αρετές που ο φορέας της βασιλικής εξουσίας θα επιδείξει κατά την άσκηση των καθηκόντων του¹¹. Η θέση αυτή κάθε άλλο παρά σε

⁹ Για την εικόνα του ιδανικού ηγεμόνος, όπως αυτή φιλοτεχνείται στις *Βασιλείες* βλ. Κ. Παΐδας, Το θεωρητικό ηγεμονικό πρότυπο στο ιστορικό έργο του Ιωσήφ Γενέσιου *Περὶ βασιλειῶν, Βυζαντινά Σύμμεικτα* 26 (2016) 211-245 (στο εξής: Κ. Παΐδας, Το θεωρητικό ηγεμονικό πρότυπο).

¹⁰ Ενδιαφέρον παρουσιάζει το γεγονός ότι ο αφηγητής των *Βασιλειών* αναφερόμενος στον Θεόφοβο φαίνεται να αποδέχεται την άποψη ότι όσοι κατάγονται από βασιλικό γένος φέρουν ιδιαίτερα γενετικά χαρακτηριστικά που τους διακρίνουν από τους υπολοίπους πολίτες. Σχετικά βλ. Ιωσήφ Γενέσιος, *Περὶ βασιλειῶν*, Γ', 4.90-94 (39). Για τον Θεόφοβο, τον οποίον, όπως μας πληροφορεί ο Γενέσιος (*Περὶ βασιλειῶν*, Δ', 4.3-10 [40]), εγκατέστησε ο Θεόφιλος στο παλάτι του και φρόντισε να του προσφέρει την ανατροφή και την παιδεία που άρμοζε σε έναν ηγεμόνα, προκειμένου εκείνος να ανταποκριθεί στην αποστολή που η μοίρα του είχε αναθέσει, βλ. τις κλασικές μελέτες του H. Grégoire, *Etudes sur le neuvième siècle. Un singulier revenant: Manuel le Magistre dans ses rôles posthumes*, *Byzantion* 8 (1933) 520-524. — Του ιδίου, *Manuel et Théophobe, ou La Concurrence de deux monastères*, *Byzantion* 9 (1934) 183-204. Επίσης, βλ. Κ. Παΐδας, Το θεωρητικό ηγεμονικό πρότυπο 222 σημ. 25, 224 σημ. 29, 227 σημ. 34, 236 σημ. 59.

¹¹ Ιωσήφ Γενέσιος, *Περὶ βασιλειῶν*, Γ', 4 (39-40).

ιδεοληπτική βάση εδράζεται, καθώς ο αφηγητής¹² διασαφηνίζει ότι εκείνο που διαφοροποιεί έναν βασιλικό γόνο από έναν απλό πολίτη είναι ότι ο πρώτος διαθέτει τέτοια ανατροφή και εκπαίδευση, οι οποίες θα του επιτρέψουν να ανταποκριθεί στις ύψιστες απαιτήσεις του ηγεμονικού έργου¹³. Κατά τον αφηγητή, η ευγενική καταγωγή του βασιλέως είναι στοιχείο ουσιώδες, διότι συνεπάγεται ότι εκείνος διαπαιδαγωγήθηκε και ανατράφηκε με υψηλά πρότυπα συμπεριφοράς, τα οποία συντείνουν στην απόκτηση ανδρείου φρονήματος και τον καθιστούν λαοφιλή¹⁴. Θα πρέπει να επισημανθεί ότι στην ιδεολογία του αφηγητή των *Βασιλειῶν* η ευτελής κοινωνική προέλευση και η καταγωγή του φορέα της βασιλικής εξουσίας από γονείς που κατά το παρελθόν ξεδήλωσαν εγκληματική συμπεριφορά αποτελεί στοιχείο που αναμφίβολα πλήττει την εικόνα του και συνιστά κακό οίωνό στη συνείδηση των πολιτών για τον τρόπο, με τον οποίον εκείνος θα διαχειριστεί τη βασιλική εξουσία¹⁵. Ως εκ τούτου, ο αφηγητής υιοθετεί την

¹² Για το σημασιολογικό περιεχόμενο του όρου αφηγητής βλ. ενδεικτικά J. Lintvelt, *Οι βαθμίδες* 104-110.

¹³ Χαρακτηριστική είναι η περίπτωση του νεαρού Πέρση βασιλέως Θεόφωβου. Σχετικά βλ. Ἰωσήφ Γενεσίου, *Περὶ βασιλειῶν*, Δ', 4.3-10 (40), και σημ. 10.

¹⁴ Στο πνεύμα αυτό ο αφηγητής υιοθετεί τη θέση της φιλομακεδονικής προπαγάνδας που εκφράζεται στον *Βίο Βασιλείου* και συνδέει τον Βασίλειο Α' με γραμμή αίματος με τον Μέγα Αλέξανδρο και τον Αρσάκη τον πρεσβύτερο. Σχετικά βλ. Ἰωσήφ Γενεσίου, *Περὶ βασιλειῶν*, Δ', 24.61-69 (76). Για την εικόνα του Βασιλείου Α' γενικά, καθώς και για το ζήτημα της καταγωγής του βλ. A. Vogt, *Basile Ier empereur de Byzance (867-886) et la civilisation byzantine à la fin du IXe siècle*, Paris 1908 (ανατ. New York 1972). — N. Adontz, *La portée historique de l'oraison funèbre de Basile I par son fils Léon VI le Sage*, *Byzantion* 8 (1933) 501-513. — Του ιδίου, *L'âge et l'origine de l'empereur Basile I (867-886)*, *Byzantion* 8 (1933) 475-500 και *Byzantion* 9 (1934) 223-260. — G. Moravcsik, *Sagen und Legenden über Kaiser Basileios I.*, *Dumbarton Oaks Papers* 15 (1961) 59-126. — I. Ševčenko, *La biographie de l'empereur Basile Ier*, στο A. Guillou (εκδ.), *La civiltà bizantina dal IX all'XI secolo, aspetti e problemi*, Bari 1978, σ. 91-127. — E. Kislinger, *Der junge Basileios I. und die Bulgaren*, *Jahrbuch der Österreichischen Byzantinistik* 30 (1981) 137-150. — Π. Α. Αγαπητός, *Ἡ εικόνα τοῦ αὐτοκράτορα Βασιλείου Α' στῆ φιλομακεδονικῆ γραμματεία 867-959*, *Ἑλληνικά* 40 (1989) 285-322. — Βασιλική Ν. Βλυσίδου, *Ἐξωτερικὴ πολιτικὴ καὶ ἐσωτερικὲς ἀντιδράσεις τῆν ἐποχῆ τοῦ Βασιλείου Α'.* Ἔρουνες γιὰ τὸν ἐντοπισμὸ τῶν ἀντιπολιτευτικῶν τάσεων στὰ χρόνια 867-886 [Ἱστορικὲς μονογραφίες 8], Ἀθήνα 1991, σποράδην. — A. Markopoulos, *An Anonymous Laudatory Poem in Honour of Basil I*, *Dumbarton Oaks Papers* 46 (1992) 225-232. — Του ιδίου, *Constantine the Great in Macedonian Historiography: models and approaches*, στο P. Magdalino (εκδ.), *New Constantines. The Rhythm of Imperial Renewal in Byzantium, 4th-13th Centuries. Papers from the Twenty-sixth Spring Symposium of Byzantine Studies, St. Andrews, March 1992* [Publications of the Society for the Promotion of Byzantine Studies 2], Aldershot 1994, σ. 159-170.

¹⁵ Η επισήμανση αυτή του αφηγητή αφορά στον Λέοντα Ε', τον οποίον μάλιστα αποκαλεί *ἀνήμερον θῆρα* για την εν γένει πολιτική του συμπεριφορά που εν πολλοίς οφειλόταν στις οικογενειακές του καταβολές. Γενικά για τον Λέοντα Ε' βλ. D. Turner,

εκδήλωση δυναστικής συνείδησης στην πολιτική ζωή της αυτοκρατορίας και προβάλλει την ιδέα της διατήρησης της «νομιμότητας» στη γραμμική διαδοχή της εξουσίας ως επιδίωξη όχι μόνον από τον εκάστοτε φορέα της βασιλικής εξουσίας αλλά και από τους υπηκόους, και ως σημαντική παράμετρο κοινωνικής γαλήνης και ευρυθμίας¹⁶.

Στον ιδεολογικό κόσμο του συγγραφέα των *Βασιλειών* η εκλογή του βασιλέως¹⁷, οι κορυφαίες πολιτικές εξελίξεις¹⁸ και το χρονικό διάστημα παραμονής του φορέα της βασιλικής εξουσίας στον θρόνο εξαρτώνται απόλυτα και καθορίζονται αποκλειστικά από τη βούληση της υπερκόσμιας αρχής, στην οποία το *Χριστεπώνυμο* πλήθος οφείλει να υποτάσσεται άνευ αντιρρήσεων¹⁹. Ως εκ τούτου, ο ιδανικός ηγεμών θα πρέπει να διακρίνεται για την ευσέβεια και την απόλυτη υποταγή του στη θεία βούληση, ακόμα και όταν αυτή συνεπάγεται την έκπτωση του ιδίου από τον θρόνο, ενώ οι αρχόμενοι θα πρέπει να αντιλαμβάνονται ότι οι πολιτικές εξελίξεις καθορίζονται από τη θεία βούληση στον χρόνο και με τον τρόπο που εκείνη επιλέγει²⁰. Στο ιδεολογικό πλαίσιο του

The Origins and Accession of Leo V (813-820), *Jahrbuch der Österreichischen Byzantinistik* 40 (1990) 171-203. — Θ. Κ. Κορρές, *Λέων Ε΄ ο Αρμένιος και η εποχή του. Μία κρίσιμη δεκαετία για το Βυζάντιο (811-820)*, Θεσσαλονίκη 1996. Σχετικά βλ. Ίωσηφ Γενέσιος, *Περὶ βασιλειῶν*, Α΄, 24.39-43 (21).

¹⁶ Ίωσηφ Γενέσιος, *Περὶ βασιλειῶν*, Γ΄, 3 (37-38) και 7 (42).

¹⁷ Ο αφηγητής αναφερόμενος στον Βασίλειο Α΄ διατυπώνει ρητώς την άποψη ότι «οὗς γὰρ ὁ θεὸς εἰς βασιλέας διέγνωκεν, τούτους προώρισεν καὶ τὰ πρὸς αὐτὴν πάντως προδιατίθησι σύμβολα». Σχετικά βλ. Ίωσηφ Γενέσιος, *Περὶ βασιλειῶν*, Δ΄, 26.36-37 (78).

¹⁸ Ενδεικτική της ιδεολογίας του συγγραφέα είναι η ερμηνεία της δολοφονίας του καίσαρα Βάρδα ως πράξης επιβεβλημένης από την υπερκόσμια αρχή ένεκα της ανηθικότητας και του ασεβούς φρονήματος του Βάρδα. Σχετικά βλ. Ίωσηφ Γενέσιος, *Περὶ βασιλειῶν*, Δ΄, 20 (73).

¹⁹ Το συμπέρασμα αυτό εξάγεται από τη μελέτη της στάσης και των λόγων του Μιχαήλ Α΄, όταν ανήλθε στον θρόνο ο τύραννος, πάντα κατά τον αφηγητή των *Βασιλειών*, Λέων Ε΄, καθώς και από τη μελέτη των σχολίων του αφηγητή αναφορικά με τη βασιλεία του Λέοντος Ε΄. Σχετικά βλ. Ίωσηφ Γενέσιος, *Περὶ βασιλειῶν*, Α΄, 3.57-69 (5), και 17.48-50 (15).

²⁰ Ίωσηφ Γενέσιος, *Περὶ βασιλειῶν*, Α΄, 3.55-69 (5), 4.81-85 (5-6), 17.48-50 (15). Ο αφηγητής των *Βασιλειών* επικρίνει τον Θεόφιλο, ο οποίος φέρεται να κατέφυγε στη βοήθεια μάντεων, προκειμένου να προλάβει πολιτικές εξελίξεις που θα έθεταν σε κίνδυνο την εξουσία του και την πολιτική που εφήρμοζε. Σχετικά βλ. Ίωσηφ Γενέσιος, *Περὶ βασιλειῶν*, Γ΄, 15 (49-50). Ενδιαφέρον προκαλεί το γεγονός ότι αναφορικά με τη γυναίκα, στις μαντικές ικανότητες της οποίας φέρονται να προσέτρεχαν τόσο ο Θεόφιλος όσο και άλλα σημαίνοντα πολιτικά πρόσωπα της εποχής (π.χ. ο Κωνσταντίνος Τριφυλλίος), ο αφηγητής φαίνεται να επιβεβαιώνει την ικανότητά της να προβλέπει το μέλλον και αξιοποιεί τις προφητείες της ως προλήψεις / προρρήσεις στην αφήγησή του. Η επιλογή αυτή του Θεοφίλου πλήττει την εικόνα του στη συνείδηση του αποδέκτη της αφήγησης, καθώς συνιστά επίκληση δυνάμεων του σκοτούς και αντιβαίνει στην πρωταρχική υποχρέωση του βασιλέως να διακρίνεται για το ευσεβές φρόνημά του. Για

συγγραφέα των *Βασιλειῶν* δεσπόζει η αντίληψη ότι οι δοκιμασίες και τα δεινά που υφίσταται ο φορέας της βασιλικής εξουσίας οφείλονται στις άφατες βουλές του Θεού²¹. Από την αφήγηση των *Βασιλειῶν* προκύπτει ότι η στάση του θείου έναντι του βασιλέως καθορίζεται σε κάποιον βαθμό και από το ήθος και το ευσεβές ή μή φρόνημα των αντιπάλων του. Στο πνεύμα αυτό, η αλαζονεία τιμωρείται αυστηρά από την υπερκόσμια αρχή και οι ασεβείς ηττώνται κατά κράτος²². Προχωρώντας ακόμα περισσότερο, ο συγγραφέας των *Βασιλειῶν* πρεσβεύει ότι η τύχη των εθνών, στον βαθμό φυσικά που το θείο το επιτρέπει, διαμορφώνεται στα πεδία των μαχών και εξαρτάται από τη γενναιότητά τους. Ταυτοχρόνως, όμως, καθοριστικά για την τύχη τους είναι και ο τρόπος, με τον οποίον θα διαχειριστούν εν συνεχεία τις όποιες επιτυχίες τους, καθώς και το αν θα νοσήσουν από την «ασθένεια» της αλαζονείας, η οποία αναπόφευκτα συνεπιφέρει την παρακμή²³. Επομένως, δεδομένου ότι οι πολιτικές εξελίξεις καθορίζονται αποκλειστικά από την υπερκόσμια αρχή, η οποία αποκαλύπτει τη βούλησή της στους ανθρώπους στον χρόνο που εκείνη κρίνει ως κατάλληλο, κάθε προσπάθεια εκ μέρους του βασιλέως να προβλέψει ή να διαμορφώσει τις πολιτικές εξελίξεις με συμπεριφορές που αντίκεινται στις επιταγές του θείου ισοδυναμεί με τεκμήριο ασεβείας και εγκυμονεί σοβαρούς κινδύνους για τον ίδιο²⁴.

Στην ιδεολογία του συγγραφέα η υπερκόσμια αρχή, πέραν του ότι καθορίζει τις εξελίξεις στα κορυφαία πολιτικά ζητήματα, ορισμένες φορές προειδοποιεί μέσω φυσικών φαινομένων, ονείρων, προρρήσεων²⁵

το ζήτημα της ευσεβείας του βασιλέως στην πολιτική σκέψη των Βυζαντινών βλ. Ι. Ε. Καραγιαννόπουλος, *Η πολιτική θεωρία των Βυζαντινών*, Θεσσαλονίκη 1992, σ. 24-30. — Κ. Παΐδας, *Η θεματική των βυζαντινών «κατόπτρων ηγεμόνος» της πρώιμης και μέσης περιόδου (398-1085). Συμβολή στην πολιτική θεωρία των Βυζαντινών*, Αθήνα 2005, σ. 32-87 (στο εξής: Κ. Παΐδας, *Η θεματική των «κατόπτρων ηγεμόνος»*). — Του ιδίου, *Τα βυζαντινά «κάτοπτρα ηγεμόνος» της ύστερης περιόδου. Εκφράσεις του βυζαντινού βασιλικού ιδεώδους*, Αθήνα 2006, σ. 47-65 (στο εξής: Κ. Παΐδας, «κάτοπτρα ηγεμόνος» της ύστερης περιόδου).

²¹ Ιωσήφ Γενέσιος, *Περὶ βασιλειῶν*, Γ', 2.8-10 (37).

²² Ενδεικτική είναι η περίπτωση του ασεβούς Άμερ και η νίκη που κατήγαγε εναντίον του ο ευσεβής Πετρωνάς χάρι στην εύνοια του θείου. Σχετικά βλ. Ιωσήφ Γενέσιος, *Περὶ βασιλειῶν*, Δ', 15 (67-69).

²³ Ιωσήφ Γενέσιος, *Περὶ βασιλειῶν*, Δ', 30-37 (81-89).

²⁴ Για τον ρόλο των προφητειῶν και των προρρήσεων αναφορικά με τις πολιτικές εξελίξεις και το μέλλον των αυτοκρατόρων στη βυζαντινή ιστοριογραφία και χρονογραφία βλ. Η. Hunger, *Βυζαντινὴ Λογοτεχνία*, τ. Β', σ. 50-51.

²⁵ Στο πλαίσιο αυτό εντάσσεται η αντίδραση της αυγούστας Θεοδώρας, όταν αντίκρισε για πρώτη φορά τον νεαρό Βασίλειο Α'. Στη θέα του νεαρού Βασιλείου, ο οποίος εντυπωσιάσε από την πρώτη στιγμή τον Μιχαήλ Γ', η Θεοδώρα αποκάλυψε στον Μιχαήλ ότι ο Θεόφιλος είχε προφητεύσει την ανατροπή του Μιχαήλ Γ' από τον

και οιωनों τους πρωταγωνιστές των γεγονότων για όσα πρόκειται να συμβούν²⁶. Ορισμένοι μάλιστα οιωνοί αποκτούν ιδιαίτερη βαρύτητα τόσο στον ψυχισμό των προσώπων της αφήγησης όσο και στην κρίση του *αποδέκτη της αφήγησης*, καθώς κατά κάποιον τρόπο περιβάλλονται με έναν μανδύα ιερότητας, οπότε και το προοικονομούμενο γεγονός προβάλλεται ως έκφραση της θείας βούλησης και, επομένως, ως αναπόφευκτο²⁷.

Από την αφήγηση των *Βασιλειών* προκύπτει ότι ο φορέας της βασιλικής εξουσίας οφείλει να εδραιώνει στη συνείδηση των υπηκόων του την άποψη περί της εκ Θεού εκλογής του και να αντιμετωπίζει με τρόπο ανάλογο της θρασύτητός τους όσους αποπειρώνται να αμφισβητήσουν τη θεϊκή εκλογή. Ως εκ τούτου, ο αφηγητής των *Βασιλειών* προσεγγίζει θετικά την απόφαση του Θεοφίλου αμέσως μετά την ανάρρησή του στον θρόνο να επιβάλει την προβλεπόμενη για το έγκλημα της καθοσίωσης ποινή στους δολοφόνους του Λέοντος Ε'²⁸.

νεαρό αυτόν. Σχετικά βλ. Ίωσήφ Γενέσιος, *Περί βασιλειών*, Δ', 26.37-42 (78). Η πρόρρηση του Θεοφίλου δια στόματος της Θεοδώρας, η εικόνα της οποίας έχει φιλοτεχνηθεί στην αφήγηση των *Βασιλειών* με τόση επιμέλεια και ευμέλεια, αναδεικνύει την επιπολαιότητα του Μιχαήλ Γ' ως προς τη στάση του έναντι του Βασιλείου. Στο σημείο αυτό ακριβώς η θεώρηση του αφηγητή των *Βασιλειών* δεν φαίνεται να υπηρετεί τους προπαγανδιστικούς στόχους της Μακεδονικής δυναστείας, καθώς σε κάποιον βαθμό συνιστά αρνητικό υπονοούμενο για το ήθος του Βασιλείου, ο οποίος έμελλε να αφανίσει τον ευεργέτη του.

²⁶ Χαρακτηριστικό είναι το όνειρο της μητέρας του νεαρού Βασιλείου με το χρυσό δέντρο που ερμηνεύτηκε ως οιωνός για την άνοδό του στον θρόνο, καθώς και ο οιωνός με τον αετό που πέταξε πάνω από τον μικρό Βασίλειο και τον σκίασε με τα φτερά του. Σχετικά βλ. Ίωσήφ Γενέσιος, *Περί βασιλειών*, Δ', 24.72-85 (76-77). Στο ίδιο πνεύμα βλέπουμε ότι στην αφήγηση των *Βασιλειών* προοικονομείται ο επερχόμενος θάνατος του καίσαρα Βάρδα με την αποστολή του κοντού χιτώνα με την πέρδικα προς εκείνον από τη Θεοδώρα, καθώς και με τον σεισμό που κατεκρήμινισε το άγαλμα που στεκόταν σε έναν κίονα πλησίον της αγίας Άννας. Σχετικά βλ. Ίωσήφ Γενέσιος, *Περί βασιλειών*, Δ', 22 (74).

²⁷ Ενδεικτικός είναι ο οιωνός με την πτώση της γλαμύδας του καίσαρα Βάρδα κατά την προσευχή του στη μονή των Οδηγών, καθώς και το όνειρο που εκείνος είδε με τον άγιο Πέτρο να δίδει την εντολή της δολοφονίας του εξαιτίας της σκληρότητας και της ασέβειας που εκείνος είχε επιδείξει προς τον έκπτωτο πατριάρχη Ιγνάτιο. Σχετικά βλ. Ίωσήφ Γενέσιος, *Περί βασιλειών*, Δ', 21 (73-74). Ομοίως, μνημονεύονται και τα όνειρα του ηγουμένου (ή κάποιου μοναχού) της μονής του μάρτυρα Διομήδη περί της μελλοντικής ανόδου στον θρόνο του άγνωστου τότε, ρακένδυτου και ατημέλητου νεαρού Βασιλείου Α'. Σχετικά βλ. Ίωσήφ Γενέσιος, *Περί βασιλειών*, Δ', 25 (77). Για μία πρώτη προσέγγιση του ζητήματος της ερμηνείας υπερβατικών σημείων ως οιωनों για επερχόμενες πολιτικές εξελίξεις βλ. Η. Hunger, *Βυζαντινή Λογοτεχνία*, τ. Β', σ. 51-52.

²⁸ Για την αντικειμενική υπόσταση, τη δίωξη και τις προβλεπόμενες εκ του νόμου ποινές για το έγκλημα της καθοσίωσης βλ. Καλλιόπη Α. Μπουρδάρα, *Καθοσίωσις καὶ τυραννὶς κατὰ τοὺς μέσους βυζαντινοὺς χρόνους. Μακεδονικὴ δυναστεία (867-1056)*, Ἀθήναι - Κομοτηνὴ 1981, σ. 142-176.

Με τον τρόπο αυτόν ο Θεόφιλος απήλλαξε τον πατέρα του Μιχαήλ Β΄ από το άγος της δολοφονίας του προκατόχου του, εξουδετέρωσε εν δυνάμει άκρωσ επικίνδυνους εχθρούς του, οι οποίοι στο παρελθόν είχαν δολοφονήσει φορέα της βασιλικής εξουσίας για ιδιοτελείς λόγους, και διεκήρυξε με τον πλέον επίσημο τρόπο ότι ουδείς δύναται να αμφισβητεί ατιμωρητί τον εκ Θεού εκλεγέντα βασιλέα²⁹.

Στην αφήγηση των *Βασιλειῶν* επισημαίνεται ότι ο βασιλεύς θα πρέπει να επιδεικνύει ιδιαίτερη μέριμνα αναφορικά με το πρόσωπο που θα αναλάβει την ευθύνη της καθοδήγησης της Εκκλησίας. Ο επικεφαλής της Εκκλησίας επιβάλλεται να διακρίνεται για το ευσεβές του φρόνημα και την απαρέγκλιτη πίστη του στο ορθό δόγμα, να είναι πρόθυμος να θυσιαστεί, προκειμένου να υπερασπιστεί το ορθό δόγμα και να τυγχάνει της αποδοχής του συνόλου των ευσεβών αρχιερέων και του κλήρου. Ο αφηγητής των *Βασιλειῶν* δεν διστάζει να επικρίνει ρητώς και με δριμύτητα την επιλογή αιρετικών για τον πατριαρχικό θρόνο της Βασιλεύουσας, καθώς αυτοί πέραν της απόκλισής τους από το ορθό δόγμα βαρύνονται και από σοβαρότατα ηθικά ελαττώματα³⁰. Ως εκ τούτου, προκύπτει ότι η επιλογή του προκαθημένου της Εκκλησίας εκ μέρους του φορέως της βασιλικής εξουσίας είναι ενδεικτική της ευσέβειας και του ήθους του ιδίου του βασιλέως³¹.

Αναφορικά με την κοσμοθεωρία του συγγραφέα των *Βασιλειῶν* θα πρέπει να επισημανθεί ότι εκείνος φαίνεται να αποδέχεται πως και οι δυνάμεις του κακού ενίοτε επηρεάζουν, τρόπον τινά, το πολιτικό και ιστορικό γίγνεσθαι. Αυτό συμβαίνει, καθώς μάντεις με την αρωγή δαμονικών πνευμάτων φέρονται να προβλέπουν εκφάνσεις των πολιτικών εξελίξεων και να παρακινούν με τον τρόπο αυτόν πρόσωπα να μετάσχουν στην προώθηση και στη διαμόρφωση των εξελίξεων αυτών³². Στην αφήγηση των *Βασιλειῶν* φαίνεται να υιοθετείται η άποψη

²⁹ Ἰωσήφ Γενεσίος, *Περὶ βασιλειῶν*, Γ΄, 1 (36).

³⁰ Στην αφήγηση των *Βασιλειῶν* υιοθετείται η άποψη ότι οι αιρετικοί εικονομάχοι βαρύνονται από τα πάθη της δολιότητας και της συκοφαντίας. Η άποψη αυτή τεκμηριώνεται από την αναφορά στις συκοφαντικές κατηγορίες κάποιας γυναίκας (κατόπι χρηματισμού εκ μέρους εικονομάχων) εναντίον του πατριάρχη Μεθοδίου περί υλοπιθέμενης ερωτικής σχέσης μαζί του και περί απόκτησης τέκνου από τον πατριάρχη. Σχετικά βλ. Ἰωσήφ Γενεσίος, *Περὶ βασιλειῶν*, Δ΄, 5 (59-60).

³¹ Ως χαρακτηριστική περίπτωση ευσεβέστατου και ηθικά άρτιου ποιμενάρχη αναφέρεται ο πατριάρχης Μεθόδιος, ενώ στον αντίποδα μνημονεύεται ο εικονομάχος πατριάρχης Ιαννής, ο οποίος πέραν των εικονομαχικών του πεποιθήσεων βαρυνόταν και από σοβαρότατα ηθικά ελαττώματα (ψευδολογία, συκοφαντία κ.λπ.). Σχετικά βλ. Ἰωσήφ Γενεσίος, *Περὶ βασιλειῶν*, Δ΄, 3 (57-58).

³² Ενδεικτική είναι η συμπεριφορά του Μιχαήλ Β΄, ο οποίος αμέσως μετά τη δολοφονία του Λέοντος Ε΄ προσήλθε στον ναό της του Θεού Σοφίας για την τελετή της στέψης του άνευ φόβου για τη στάση του λαού απέναντί του ή για τη διάθεση του

περί της ύπαρξης δαιμονικών πνευμάτων, τα οποία γνωρίζουν περισσότερα πράγματα από τους ανθρώπους και ορισμένες φορές τους τα αποκαλύπτουν για κάποιον λόγο³³. Αυτονόητο είναι, βεβαίως, ότι τα δαιμονικά αυτά πνεύματα και οι μάντεις θεράποντές τους πλαισιώνουν πάντοτε εκφυλισμένους ηγεμόνες και ουδέποτε έναν ευσεβή φορέα της βασιλικής εξουσίας. Με αυτό το δεδομένο, η τελική έκβαση κάθε γεγονότος καθορίζεται αποκλειστικά από την υπερκόσμια αρχή και προς όφελος της *Χριστεπώνυμης* πολιτείας. Ως εκ τούτου, μολονότι επί παραδείγματι δαιμονικά πνεύματα και μάντεις εμφανιζόμενοι από εκείνα προφήτευαν την ημερομηνία της θριαμβευτικής εισόδου του στασιαστή Θωμά στη Βασιλεύουσα, εν τέλει διαψεύστηκαν παταγωδώς³⁴. Επιπλέον, ο συγγραφέας των *Βασιλειών* ακολουθεί την παράδοση της βυζαντινής ιστοριογραφίας και υιοθετεί την ερμηνεία φυσικών φαινομένων και φυσικών καταστροφών ως προσημάνσεων για κορυφαία για την αυτοκρατορία γεγονότα³⁵.

Ένα ακόμα ενδιαφέρον στοιχείο της ιδεολογίας του συγγραφέα των *Βασιλειών* είναι ο τρόπος, με τον οποίον προσεγγίζει άτομα που είχαν περιβληθεί το μοναχικό σχήμα και εν συνεχεία το απέβαλαν για να επιστρέψουν στον πολιτικό και κοινωνικό στίβο της αυτοκρατορίας. Χαρακτηριστική είναι η περίπτωση του Αναστασίου, θετού γιου του στασιαστή Θωμά του Σλάβου, ο οποίος οικεία βουλήσει και *φανλότητι τρόπων* απεκδύθηκε το μοναχικό σχήμα για να εμπλακεί στα

θείου, αλλά αντλώντας θάρρος από ευνοϊκές για εκείνον συμπτώσεις και προροήσεις του παρελθόντος, πηγή των οποίων ήταν πρόσωπα ευτελή και ασεβή. Σχετικά βλ. Ίωσήφ Γενέσιος, *Περὶ βασιλειῶν*, Β', 1.57-65 (22).

³³ Ο αφηγητής μάς παρέχει την πληροφορία ότι δαιμονικά πνεύματα στην περιοχή του Ιέρακος αποκάλυψαν αρχικώς σε κάποιους κατοίκους της περιοχής και εν συνεχεία στον Αδριανό ότι η κατάληψη των Συρακουσών από τους Άραβες είχε επιτευχθεί. Ο αφηγητής μάλιστα μαρτυρεί ότι σύμφωνα με διαδόσεις στην περιοχή του Ιέρακος τα δαιμονικά πνεύματα εξακολούθησαν έως την εποχή του Λέοντος Σ' να αποκαλύπτουν σε ανθρώπους γεγονότα, τα οποία οι ίδιοι δεν γνώριζαν. Σχετικά βλ. Ίωσήφ Γενέσιος, *Περὶ βασιλειῶν*, Δ', 33.63-88 (83).

³⁴ Ίωσήφ Γενέσιος, *Περὶ βασιλειῶν*, Β', 5.90 και ἐξῆς (26-27).

³⁵ Ενδεικτικά αναφέρεται η εμφάνιση κομήτη, η οποία προμήνυε την εκδήλωση της εικονομαχικής έριδας ή και το ξέσπασμα της στάσης του Θωμά (Ίωσήφ Γενέσιος, *Περὶ βασιλειῶν*, Β', 3.38-45 [25]), καθώς και ο σεισμός κατά την πολιορκία του Πανίου από τις αυτοκρατορικές δυνάμεις, ο οποίος τους έδωσε τη δυνατότητα να εισβάλουν από τα τείχη που είχαν καταρρεύσει και ερμηνεύτηκε ως σημάδι της τελικής ήττας του Θωμά (Ίωσήφ Γενέσιος, *Περὶ βασιλειῶν*, Β', 9.64-70 [31]). Για το ζήτημα της θεώρησης και της ερμηνείας των φυσικών φαινομένων και των φυσικών καταστροφών στη βυζαντινή ιστοριογραφία και χρονογραφία βλ. H. Hunger, *Βυζαντινὴ Λογοτεχνία*, τ. Β', σ. 39-40, 48-50.

πολιτικά πράγματα και να πρωτοστατήσει στη στάση του Θωμά³⁶. Το πρόσωπο αυτό στην αφήγηση των *Βασιλειῶν* σκιαγραφείται με ιδιαίτερα αρνητικό τρόπο από κάθε άποψη (εξωτερική εμφάνιση, ηθική συγκρότηση) και εν τέλει το φρικτό του τέλος μνημονεύεται με ικανοποίηση³⁷. Μία ακόμα ανάλογη περίπτωση αποτελεί η Ευφροσύνη, κόρη του έκπτωτου αυτοκράτορα Κωνσταντίνου Ζ΄ και σύζυγος του Μιχαήλ Β΄, η οποία, μολοντί είχε περιβληθεί το μοναχικό σχήμα, εν συνεχεία το απέβαλε και παντρεύτηκε τον Μιχαήλ Β΄³⁸.

Στην αφήγηση των *Βασιλειῶν* ένα από τα σοβαρότερα προβλήματα τόσο για την εξωτερική ασφάλεια, όσο και για την εσωτερική πολιτική ομαλότητα συνιστά η ρήξη που μπορεί να εκδηλωθεί στη σχέση των προσώπων εκείνων, τα οποία διαδραματίζουν σημαίνοντα ρόλο στον διοικητικό μηχανισμό της αυτοκρατορίας. Ο ανταγωνισμός για την ενίσχυση της θέσης εκάστου εξ αυτών στη διοικητική πυραμίδα εκδηλώνεται κατά βάση μέσω συκοφαντιών περί σχεδιαζόμενης ανατροπής του βασιλέως, οι οποίες βρίσκουν το πλέον πρόσφορο έδαφος, όταν ο φορέας της βασιλικής εξουσίας είναι εύπιστος ή αφελής ή διακατέχεται από υπερβολική καχυποψία αναφορικά με τα άτομα που τον πλαισιώνουν. Μία τέτοια κατάσταση δημιουργεί εσωστρέφεια και εσωτερική αναταραχή, συχνά οδηγεί στην εξόντωση προσώπων πολύτιμων για την ασφάλεια της αυτοκρατορίας και εντέλει αποδυναμώνει την άμυνα και το κύρος της *Χριστεπώνυμης* πολιτείας, καθώς ζωτικές της δυνάμεις αναλώνονται ασκόπως³⁹. Στην ιδεολογία του συγγραφέα

³⁶ Γενικά για τον Θωμά τον Σλάβο και τη στάση του βλ. P. Lemerle, Thomas le Slave, *Travaux et Mémoires* 1 (1965) 255-297. — Helga Köpstein, Zur Erhebung des Thomas, στο Helga Köpstein - F. Winkelmann (εκδ.), *Studien zum 8. und 9. Jahrhundert in Byzanz* [Berliner byzantinistische Arbeiten 51], Berlin 1983, σ. 61-87. — Κ. Παΐδας, Το θεωρητικό ηγεμονικό πρότυπο 217 σημ. 12, 219 σημ. 18, 235 σημ. 56.

³⁷ Ἰωσήφ Γενέσιος, *Περὶ βασιλειῶν*, Β΄, 5 (26-28) και 8 (30-31).

³⁸ Ἰωσήφ Γενέσιος, *Περὶ βασιλειῶν*, Β΄, 14.70-73 (35). Θα πρέπει να επισημανθεί ότι η ηθελιμένη ασάφεια του αφηγητή των *Βασιλειῶν* στις συνθήκες, υπό τις οποίες η Ευφροσύνη ασπάστηκε τον μοναχικό βίο, οδηγούν τον αποδέκτη της αφήγησης στο συμπέρασμα ότι η πράξη αυτή δεν συνιστούσε εκούσια επιλογή της και, ως εκ τούτου, μετριάζεται η ευθύνη της για την αποβολή αργότερα του μοναχικού σχήματος και την επιστροφή στα εγκόσμια.

³⁹ Χαρακτηριστική είναι η περίπτωση του Θεοκτίστου, ο οποίος κατά τον αφηγητή συμπεριφερόταν έναντι του Μανουήλ με τρόπο χαιρέκακο, εριστικό και συκοφαντικό. Σχετικά βλ. Ἰωσήφ Γενέσιος, *Περὶ βασιλειῶν*, Δ΄, 8 (61). Στο πλαίσιο αυτό ο συγγραφέας εντάσσει και την εξόντωση του Θεοκτίστου από τον καίσαρα Βάρδα. Από την αφήγηση των *Βασιλειῶν* προκύπτει ότι ο Βάρδας φθονούσε τον Θεοκτίστο και, για να τον εξοντώσει, εκμεταλλεύτηκε την ευπιστία και την ανασφάλεια του Μιχαήλ Γ΄, ενσταλάζοντας στην ψυχή του την υπόνοια περί συνωμοσίας εις βάρος του. Σχετικά βλ. Ἰωσήφ Γενέσιος, *Περὶ βασιλειῶν*, Δ΄, 9-10 (61-64). Στην αφήγηση παραδίδεται η πληροφορία ότι σοβαρότατος κίνδυνος εμφύλιας σύρραξης προέκυψε και αμέσως μετά τη

των *Βασιλειών* μάλιστα οι καταστάσεις αυτές πολλές φορές είναι πιο δύσκολο να διευθετηθούν επιτυχώς από τον βασιλέα σε σχέση με εξωτερικές απειλές, οι οποίες με εσωτερική ενότητα και ομοψυχία μπορούν να αντιμετωπιστούν αποτελεσματικά⁴⁰. Στο ίδιο πνεύμα, υποδεικνύονται ως μέγιστος κίνδυνος για την εξωτερική ασφάλεια και για την άμυνα της αυτοκρατορίας οι συνθήκες αναταραχής και πολιτικής αστάθειας που επικρατούν, όταν λαμβάνει χώρα βίαιη ανατροπή του φορέα της βασιλικής εξουσίας και έως ότου επιτευχθεί ο έλεγχος της κατάστασης από τον νέο βασιλέα⁴¹.

Ένα σοβαρό «ατόπημα» που εντοπίζεται στην ιδεολογία των *Βασιλειών* αναφορικά με τους προπαγανδιστικούς στόχους που το έργο έπρεπε να υπηρετήσει είναι η διατύπωση της άποψης ότι ο Βασίλειος Α΄ κατά τη χρονική συγκυρία της δολοφονίας του Μιχαήλ Γ΄ είχε καταστεί αγαπητός σε ένα μέρος των υπηκόων της αυτοκρατορίας «*διὰ τὸ πεφιλοστορηθῆαι λίαν παρὰ τοῦ αὐτοκράτορος*»⁴². Αυτή ακριβώς η αναφορά του αφηγητή στη συνείδηση του *αποδέκτη της αφήγησης*

δολοφονία του καίσαρα Βάρδα, οπότε ένας μεγάλος αριθμός στρατιωτών ήταν πρόθυμος να υπερασπιστεί τη μνήμη του Βάρδα και να λάβει εκδίκηση για τη δολοφονία του. Σχετικά βλ. Ἰωσήφ Γενέσιος, *Περὶ βασιλειῶν*, Δ΄, 23.49-60 (75-76).

⁴⁰ Το συμπέρασμα αυτό προκύπτει αβίαστα, εάν αντιπαραβάλουμε την αποτελεσματικότητα της Θεοδώρας έναντι των Βουλγάρων που απειλούσαν την αυτοκρατορία με την αδυναμία της να διασώσει τον Θεόκτιστο από την οργή του Μιχαήλ Γ΄ εξαιτίας των συκοφαντικών κατηγοριών του Βάρδα. Σχετικά βλ. Ἰωσήφ Γενέσιος, *Περὶ βασιλειῶν*, Δ΄, 7 (61) και 9.47-55 (62-63) αντιστοίχως. Ο αφηγητής των *Βασιλειών* δεν αποκρύπτει την αποστροφή του για πράξεις πολιτικής βίας, καθώς αυτές υπονομεύουν την κοινωνική συνοχή και προκαλούν πολιτική αναστάτωση που μπορεί να πλήξει σοβαρά τα συμφέροντα της αυτοκρατορίας. Ως εκ τούτου, ακόμα και στην περιήγηση της δολοφονίας του καίσαρα Βάρδα, ο οποίος στην αφήγηση των *Βασιλειών* έχει επικριθεί σφόδρα και «καταδικαστεί» για πολλούς λόγους, ο αφηγητής χαρακτηρίζει ως *μιαιφόνους* και περιγράφει ως βάρβαρους και απάνθρωπους τους δράστες της δολοφονίας, οι οποίοι ακόμα και ύστερα από τον θάνατο του Βάρδα κατακερμάτισαν και ατίμασαν το πτώμα του. Σχετικά βλ. Ἰωσήφ Γενέσιος, *Περὶ βασιλειῶν*, Δ΄, 23.49-60 (75-76).

⁴¹ Στην αφήγηση των *Βασιλειών* προβάλλεται η άποψη ότι οι πολιτικές συνθήκες, οι οποίες διαμορφώθηκαν στο εσωτερικό της αυτοκρατορίας κατά τη δολοφονία του Μιχαήλ Γ΄ και έως τη στιγμή που ο Βασίλειος Α΄ απέκτησε τον πλήρη έλεγχο της κατάστασης, εξέθρεψαν την επιθετικότητα των Αράβων και αποτέλεσαν τη βασική αιτία για τα δεινά που υπέστη η αυτοκρατορία στην ευρύτερη περιοχή της Μικράς Ασίας. Σχετικά βλ. Ἰωσήφ Γενέσιος, *Περὶ βασιλειῶν*, Δ΄, 30.15-20 (81). Η θεώρηση αυτή σαφώς και δεν υπηρετεί την ιδεολογία της Μακεδονικής δυναστείας, καθώς εμμέσως ο Βασίλειος βαρύνεται με ένα μέρος των ευθυνών για την αύξηση της επιθετικότητας των Αράβων. Ακριβώς για τον λόγο αυτόν ο αφηγητής μνημονεύει εμφατικά στην πορεία της αφήγησης τις συντονισμένες και επιτυχείς προσπάθειες του Βασιλείου να ανακόψει την επιθετικότητα των εχθρών της αυτοκρατορίας και να ανακαταλάβει τις περιοχές που είχαν κατακτηθεί από εκείνους.

⁴² Σχετικά βλ. Ἰωσήφ Γενέσιος, *Περὶ βασιλειῶν*, Δ΄, 23.55-60 (76).

θέτει υπό αμφισβήτηση, σε κάποιον βαθμό, την άποψη της φιλομακεδονικής προπαγάνδας περί της ακαταλληλότητας του Μιχαήλ Γ΄ για το ύπατο αξίωμα και εμμέσως επιρρίπτει στον Βασίλειο Α΄ την κατηγορία της αγνωμοσύνης για τη στάση του στη δολοφονία του Μιχαήλ Γ΄.

Από την αφήγηση των *Βασιλειῶν* προκύπτει ότι η ρήξη στη σχέση του Μιχαήλ Γ΄ και του Βασιλείου Α΄ ήταν μία εξέλιξη που ζημίωσε την αυτοκρατορία και οφειλόταν όχι σε αντικειμενικά υφιστάμενες προσωπικές και πολιτικές διαφορές μεταξύ τους, αλλά αποκλειστικά στη δράση συκοφαντών, «οἱ καὶ τὰ πρὸς διάλυσιν τῆς αὐτῶν ὁμονοούσης ἀγάπης ἐντεχνιτεύουσι, τρόπῳ παντὶ τὰ κατ' αὐτῶν ἀλλήλων ἐκμηχανώμενοι»⁴³. Επιπλέον, στην αφήγηση δεν φαίνεται να υιοθετούνται ούτε οι κατηγορίες περί αλκοολισμού και ματαιοφροσύνης που απέδιδαν στον Μιχαήλ Γ΄ οι επικριτές του ούτε η άποψη ότι ο Μιχαήλ σχεδίαζε να δολοφονήσει τον Βασίλειο. Ταυτοχρόνως, ιδιαίτερος σημαντικό είναι το γεγονός ότι ο αφηγητής χαρακτηρίζει *μιαίφονια* τη δολοφονία του Μιχαήλ και παρουσιάζει τον Βασίλειο να θεωρεί ως αγνωμοσύνη εκ μέρους του το να βλάψει τον Μιχαήλ και να συμμετάσχει σε συνωμοσία εναντίον του. Στο πνεύμα αυτό, ο Βασίλειος απαλλάσσεται πλήρως από την κατηγορία της αγνωμοσύνης έναντι του ευεργέτη του Μιχαήλ Γ΄, καθώς η δολοφονία του τελευταίου εκπροσώπου της εξ Αμορίου δυναστείας αποδίδεται σε πρόσωπα δόλια, συκοφαντικά και συνωμοτικά. Η πράξη μάλιστα της δολοφονίας του Μιχαήλ Γ΄ στην αφήγηση των *Βασιλειῶν* κατά καμία έννοια δεν προβάλλεται ως πράξη σωτηρίας της αυτοκρατορίας από έναν ανίκανο και επικίνδυνο βασιλέα⁴⁴. Ως εκ τούτου, το *Περὶ Βασιλειῶν* διόλου αποτελεσματικά υπηρετούσε τους προπαγανδιστικούς στόχους της Μακεδονικής δυναστείας αναφορικά με τους λόγους, για τους οποίους η δολοφονία του Μιχαήλ Γ΄ ήταν επιβεβλημένη για τη σωτηρία της αυτοκρατορίας από έναν επικίνδυνο και ανίκανο φορέα της βασιλικής εξουσίας.

Σε διάφορα σημεία των *Βασιλειῶν* ο συγγραφέας εκθέτει και τις αντιλήψεις του αναφορικά με την εικόνα και τα χαρακτηριστικά του τυράννου. Επ' αυτού, θα πρέπει εξ αρχής να επισημανθεί ότι στο ιδεολογικό πλαίσιο των *Βασιλειῶν* τύραννος θεωρείται τόσο ο εκφυλισμένος φορέας της βασιλικής εξουσίας, ο οποίος αποκλίνει από το πρότυπο του ιδεατού ηγεμόνος σε ζωτικούς τομείς⁴⁵ (π.χ. στη θρησκευτική πολιτική που ακολουθεί ή στον τρόπο, με τον οποίον αξιοποιεί

⁴³ Σχετικά βλ. Ἰωσήφ Γενέσιος, *Περὶ βασιλειῶν*, Δ΄, 28.70-72 (79-80).

⁴⁴ Σχετικά βλ. Ἰωσήφ Γενέσιος, *Περὶ βασιλειῶν*, Δ΄, 28.69-84 (79-80).

⁴⁵ Γενικά για την εικόνα του τυράννου στην πολιτική σκέψη των Βυζαντινών βλ. Κ. Παΐδας, *Η θεματική των «κατόπτρων ηγεμόνος»* 89-109. — Του ιδίου, «*κάτοπτρα ηγεμόνος*» της ύστερης περιόδου 67-74.

την ισχύ που απορρέει από το αξίωμά του), όσο και ο διεκδικητής του θρόνου, εφόσον θέτει ως αυτοσκοπό την ανέλιξή του στο ύπατο αξίωμα και προς τούτο μετέρχεται μέσα που θέτουν σε κίνδυνο την ασφάλεια και την υπόσταση της *Χριστεπώνυμη* πολιτείας και, ως εκ τούτου, απάδουν στο πρότυπο του ιδανικού ηγεμόνος (π.χ. συμμαχίες με αλλοθρήσκους και αφαίρεση ζών χριστιανών). Υιοθετώντας την άποψη των θεωρητικών πολιτικών στοχαστών της αυτοκρατορίας ο συγγραφέας των *Βασιλειών* υποδεικνύει ως κατ' εξοχήν ίδιον του τυράννου το ασεβές του φρόνημα⁴⁶. Στην αφήγηση των *Βασιλειών* διατυπώνεται η άποψη ότι ο ψυχισμός του τυράννου καταδεικνύει άτομα με ευτελή κοινωνική προέλευση και ταπεινή καταγωγή. Επιπλέον, ο τύραννος ταλανίζεται από σαρκικά πάθη, ρέπει στην ψευδολογία και βαρύνεται από αδυναμίες ηθικής φύσεως⁴⁷. Υπέρτατη απόδειξη τόσο της ασέβειας όσο και της γενικότερης ηθικής κατάπτωσης που διακρίνουν τον τύραννο είναι η επίκληση δαμονικών πνευμάτων ως αρωγών του και η αξιοποίηση μάγων ως συμβούλων, προκειμένου να ευοδωθούν τα σχέδιά του και να ανέλθει στον θρόνο⁴⁸. Στο σημείο αυτό θα πρέπει να αναφερθεί ότι ο αφηγητής των *Βασιλειών* δεν διστάζει να αναγνωρίσει πως ένας τύραννος μπορεί να διαθέτει και ορισμένες ηγεμονικές αρετές, γεγονός που τον καθιστά ακόμα μεγαλύτερο κίνδυνο για τη *Χριστεπώνυμη* πολιτεία⁴⁹.

⁴⁶ Στο πνεύμα αυτό ο Λέων Ε' επικρίνεται και χαρακτηρίζεται κατ' επανάληψιν τύραννος για τις εικονομαχικές του πεποιθήσεις και για τη σκληρότητα που επέδειξε εναντίον των εικονολατρών. Σχετικά βλ. Ίωσήφ Γενέσιος, *Περὶ βασιλειῶν*, Α', 4.70 (5), 16.11 (14), 22.2-3 (20), 24.44-46 (21). Το πρόσωπο εκείνο όμως, το οποίο περιγράφεται και με συνέπεια χαρακτηρίζει τύραννο ο αφηγητής των *Βασιλειών*, είναι ο στασιαστής Θωμάς. Αυτό οφείλεται αφενός στην ασέβεια που χαρακτήριζε τον Θωμά και αφετέρου στην επιλογή εκείνου να στασιάσει κατά τον νόμιμο αυτοκράτορα και να απειλήσει την ασφάλεια της αυτοκρατορίας με την αρωγή ενός ετερόκλητου πλήθους αλλοεθνών, αλλοθρήσκων και αιρετικών που ο ίδιος είχε συναθροίσει και συνασπίσει, προκειμένου να καταλάβει τον βασιλικό θώκο. Σχετικά βλ. Ίωσήφ Γενέσιος, *Περὶ βασιλειῶν*, Β', 3.38-45 (25), 4-6 (25-29) και 8-9 (30-32).

⁴⁷ Η διαπίστωση αυτή στηρίζεται στο ψυχογράφημα του στασιαστή Θωμά. Σχετικά βλ. Ίωσήφ Γενέσιος, *Περὶ βασιλειῶν*, Β', 4.50-73 (25-26).

⁴⁸ Ίωσήφ Γενέσιος, *Περὶ βασιλειῶν*, Β', 5.93-95 (26).

⁴⁹ Ο αφηγητής των *Βασιλειών* κατά τη σκιαγράφηση της εικόνας του στασιαστή Θωμά, η οποία σε αρκετά σημεία γίνεται αντιστικτικά προς την εικόνα του Λέοντος Ε' και του Μιχαήλ Β', επαινεί το ανδρείο φρόνημα του τυράννου, την αποδοχή του από όλους τον αναγνώριζαν ως επικεφαλής τους, την εύθυμη διάθεσή του και την αγαθή του προαίρεση έναντι των στρατιωτών του. Σχετικά βλ. Ίωσήφ Γενέσιος, *Περὶ βασιλειῶν*, Β', 2.80-93 (23). Ενδεικτικό της εν γένει θεώρησης του στασιαστή Θωμά στις *Βασιλείες* είναι το γεγονός ότι αμέσως μετά την απαρίθμηση των θετικών του χαρακτηριστικών επισημαίνεται ότι ο στασιαστής ως Σκύθης υστερούσε ως προς την κατάγλή του, ενώ η προχωρημένη ηλικία του και η σωματική του αναπηρία (*τὸν πόδα*

Η ιδεολογία της φιλομακεδονικής προπαγάνδας προβάλλεται με τον πλέον εναργή τρόπο στο ακροτελεύτιο κεφάλαιο των *Βασιλειῶν*, όπου επιφυλάσσεται και αποδίδεται στον ιδρυτή της Μακεδονικής δυναστείας η μέγιστη τιμή: «*Τοιοῦτος ὁ μεγαλοργὸς ἄναξ Βασίλειος, καὶ τσαῦτα τὰ ἐκείνου μεγαλοργήματα*»⁵⁰. Με την άκρως επαινετική και προπαγανδιστική αυτή διαπίστωση, η οποία δεν έχει προηγούμενο στην αφήγηση των *Βασιλειῶν*, ο συγγραφέας προφανώς επιχειρεί να καλύψει και να υπερκεράσει τις όποιες πολιτικές-προπαγανδιστικές αδυναμίες διαισθάνεται ότι μπορεί να έχουν παρεισφρήσει στο κείμενό του και, εντέλει, διακηρύσσει την προσήλωσή του στην ιδεολογία της Μακεδονικής δυναστείας.

Από την ανάλυση που προηγήθηκε προκύπτουν τα ακόλουθα συμπεράσματα:

πεπῆρωτο) δεν του επέτρεπαν να ανταποκριθεί επιτυχώς στις τεράστιες απαιτήσεις του εγχειρήματός του. Κατά τον τρόπο αυτόν καθίσταται σαφέστατη στον *αποδέκτη της αφήγησης* η αρνητική τοποθέτηση του συγγραφέα έναντι του Θωμά, ενώ η παροχή των πληροφοριών αυτών αφηγηματικά λειτουργεί και ως προσήμανση για την αποτυχία της εξέγερσης. Παράλληλα, βεβαίως, διευκρινίζεται ότι οι αφοσιωμένοι συνεργάτες και οι στρατιώτες που εντάχθηκαν στις δυνάμεις του στασιαστή δεν ήταν πρόσωπα διακεκριμένα για την ευσέβεια και το ενάρετο φρόνημά τους, αλλά αποτελούσαν ένα συνονθύλευμα υπηκόων της αυτοκρατορίας προερχόμενων από τα *θέματα*, οι οποίοι είχαν παρασυρθεί από τον Θωμά με χρηματικές παροχές και η επιλογή τους δεν είχε κανένα ιδεολογικό έρεισμα. Μαζί με εκείνους είχε συμπαραταχθεί ένα πλήθος αιρετικών και αλλοθρήσκων από διάφορους λαούς, οι οποίοι έτρεφαν εχθρικά αισθήματα κατά της *Χριστεπώνυμης* πολιτείας. Ακριβώς αυτή η σύναψη συμμαχίας εκ μέρους του Θωμά με αλλοεθνείς και αιρετικούς με σκοπό να καταλυθεί η εξουσία του Βυζαντινού βασιλέως συνιστά επιλογή που χαρακτηρίζει εκφυλισμένο ηγήτη. Αντιθέτως, στην αφήγηση των *Βασιλειῶν* μαρτυρείται ότι στο πλευρό του Μιχαήλ Β΄ παρέμειναν αφοσιωμένοι από την πρώτη στιγμή της εκδήλωσης της στάσης του Θωμά ο Ολβιανός, στρατηγός του *θέματος των Αρμενιάκων*, και ο Κατάκλυας, *κόμης του Οψικίου*. Ενδεικτική της αρνητικής θεώρησης του Θωμά του Σλάβου στις *Βασιλείες* είναι η πληροφορία, σύμφωνα με την οποία ο πατριάρχης Αντιοχείας Ιώβ κατά παρότρυνση των Αράβων έστειψε τον Θωμά αυτοκράτορα, λίγο πριν αυτός πολιορκήσει τη Βασιλεύουσα ως επικεφαλής πολυεθνικής δύναμης. Σχετικά βλ. Ἰωσήφ Γενέσιος, *Περὶ βασιλειῶν*, Β΄, 2 (23-24). Επιπλέον, ο *αποδέκτης της αφήγησης* πληροφορείται ότι ο στασιαστής Θωμάς γνώριζε πάρα πολύ καλά το «παιχνίδι» διεκδίκησης της εξουσίας και για τον λόγο αυτόν αφενός τιμωρούσε σκληρά όσους τον προόδιδαν, προκειμένου να αποτρέψει και άλλους από ανάλογες συμπεριφορές, αφετέρου διέσπειρε φήμες και ψευδείς ειδήσεις περί υποτιθέμενης κατίσχυσής του επί του Μιχαήλ Β΄ και με τον τρόπο αυτόν πέτυχε να ενσωματώσει στις δυνάμεις του ένα σημαντικό μέρος του στόλου της αυτοκρατορίας σε μία πολύ κρίσιμη φάση της αναμέτρησής του με τις αυτοκρατορικές δυνάμεις. Χαρακτηριστική είναι η περίπτωση του Γρηγορίου, ο οποίος αποστάτησε από τις δυνάμεις του στασιαστή Θωμά, αλλά σχεδόν αμέσως συνελήφθη από εκείνον και δολοφονήθηκε. Σχετικά βλ. Ἰωσήφ Γενέσιος, *Περὶ βασιλειῶν*, Β΄, 6 (28-29).

⁵⁰ Σχετικά βλ. Ἰωσήφ Γενέσιος, *Περὶ βασιλειῶν*, Δ΄, 42.28-29 (91).

1) Ο συγγραφέας των *Βασιλειών* συγγράφει το έργο του όχι για να πληροφορήσει τις επόμενες γενεές για τα γεγονότα που έλαβαν χώρα εντός του χρονικού πλαισίου που ο ίδιος (ή ο Κων/νος Ζ΄ Πορφυρογέννητος) ορίζει, αλλά για να προβάλει —πρωτίστως στους συγχρόνους του και δευτερευόντως στους μελλοντικούς αποδέκτες της αφήγησής του— τις θέσεις της φιλομακεδονικής προπαγάνδας με το κύρος που προσδίδει μία ιστορική αφήγηση.

2) Οι επιδόσεις του φορέα της βασιλικής εξουσίας κατά την εκτέλεση των καθηκόντων του εξαρτώνται από τρεις κατά βάσιν παραμέτρους: α) τις αρετές που εκ φύσεως διαθέτει, β) την παιδεία και την εκπαίδευση που έλαβε κατά την παιδική του ηλικία, και γ) τις προθέσεις του και τη στάση της υπερκόσμιας αρχής έναντι εκείνου.

3) Οι κορυφαίες πολιτικές εξελίξεις καθορίζονται εντέλει από τη θεία βούληση. Στη διαδικασία αυτή ο βαθμός ευσέβειας των πρωταγωνιστικών προσώπων, το ήθος τους και το επωφελές για το *Χριστεπώνυμο* πλήρωμα της αυτοκρατορίας αποκτούν ιδιαίτερη βαρύτητα.

4) Η ευδοκίμηση του βασιλέως στον θρόνο προϋποθέτει την αποτελεσματικότητά του τόσο στα πεδία των μαχών, όσο και στον πολιτικό στίβο. Απαραίτητη είναι και η εύνοια των υπηκόων του, καθώς αυτή, πέραν της πρακτικής της αξίας, έχει ιδιαίτερη σημασία για την εξασφάλιση της αρωγής της υπερκόσμιας εξουσίας.

5) Η πολιτική σταθερότητα και η εσωτερική «νηνεμία» συνιστούν καθοριστικότερα παράγοντα για την εξωτερική ασφάλεια της αυτοκρατορίας, αφού υπό τέτοιες συνθήκες τόσο η προσοχή του βασιλέως όσο και οι δυνάμεις της αυτοκρατορίας παραμένουν εστιασμένες στην αντιμετώπιση των εξωτερικών κινδύνων. Υπ' αυτήν την έννοια, όσοι ενσπείρουν το «ζιζάνιο» της πολιτικής αναταραχής και της διχόνοιας (είτε πρόκειται για πολιτικούς σκωφάντες είτε για αιρετικούς είτε για στασιαστές) υπονομεύουν κατά τον χειρότερο τρόπο τα συμφέροντα της αυτοκρατορίας.

6) Από τη μελέτη των *Βασιλειών* προκύπτει ότι υπάρχει σαφής διάκριση ανάμεσα στην *intentionem auctoris* και στην *intentionem operis*. Αναμφίβολα, ο εντολοδόχος του έργου συνειδητά επιθυμούσε να ανταποκριθεί στην αποστολή που του ανέθεσε ο Κωνσταντίνος Ζ΄ Πορφυρογέννητος και να υπηρετήσει τους πολιτικούς / προπαγανδιστικούς στόχους της Μακεδονικής δυναστείας. Για να το επιτύχει όμως αυτό, θα έπρεπε πρωτίστως να αποδομήσει πλήρως και να αμαυρώσει

την εικόνα του Μιχαήλ Γ΄, ούτως ώστε η δολοφονία του να προσλάβει τον χαρακτήρα πράξης σωτήριας για τη *Χριστεπώνυμη* πολιτεία και, επομένως, ο Βασίλειος Α΄ να προβληθεί ως σωτήρας *θεία ἐπινεύσει* της αυτοκρατορίας. Ακριβώς εδώ εντοπίζεται το ηθικό-ιδεολογικό πρόβλημα που κατά πάσα πιθανότητα αντιμετώπισε ο Γενεσίος, ο οποίος προφανώς και δεν συμμεριζόταν απολύτως την άποψη περί της ακαταλληλότητας και της ανικανότητας του Μιχαήλ Γ΄ για το ύπατο αξίωμα, στον βαθμό τουλάχιστον που προέβαλλε τις αντιλήψεις αυτές η φιλομακεδονική προπαγάνδα. Ως εκ τούτου, η ιστορική αφήγηση δομήθηκε στη λογική της αδιαμφισβήτητης υπεροχής του Βασιλείου Α΄ έναντι όλων των εκπροσώπων της εξ Αμορίου δυναστείας και κυρίως έναντι του Μιχαήλ Γ΄, ο οποίος όμως επ' ουδενί προβάλλεται στην αφήγηση των *Βασιλειῶν* ως τύραννος, όπως συμβαίνει στην περίπτωση του εικονομάχου Λέοντος Ε΄⁵¹. Επιπλέον, η δολοφονία του Μιχαήλ Γ΄ ρητώς χαρακτηρίζεται ως *μαιφονία*, στην οποία ο Βασίλειος Α΄ παρουσιάζεται εξ επιλογής του να αποφεύγει κάθε εμπλοκή, καθώς, όπως δηλώνεται στην αφήγηση, κάτι τέτοιο θα ισοδυναμούσε με πράξη αγνωμοσύνης προς τον άνθρωπο που τον αναβίβασε στον θρόνο του ως συμβασιλέα⁵². Στη συνείδηση του *αποδέκτη της αφήγησης* μάλιστα ο Βασίλειος βαρύνεται σε ηθικό επίπεδο για την παθητικότητα που επέδειξε ως προς το ζήτημα της δολοφονίας του Μιχαήλ Γ΄. Ο αφηγητής των *Βασιλειῶν* φαίνεται ότι αμφισβητεί τη βασιμότητα της πληροφορίας ότι ο Μιχαήλ είχε εξυφάνει κάποιο σχέδιο εξόντωσης του Βασιλείου και υποστηρίζει ότι η ρήξη μεταξύ των δύο αυτών προσώπων οφειλόταν αποκλειστικά στη δράση συκοφαντών και προκάλεσε σοβαρότατες ζημιές σε ζωτικά συμφέροντα της αυτοκρατορίας (π.χ. εκτράχυνση εξωτερικών εχθρών και απώλεια εδαφών της αυτοκρατορίας από εκείνους). Όπως είναι φυσικό, ο Κωνσταντίνος Ζ΄ δεν θα μπορούσε να είναι ικανοποιημένος από τις επιδόσεις του Γενεσίου και από τις υπηρεσίες του ως προς την προβολή της φιλομακεδονικής προπαγάνδας. Καμία ηγεμονική αρετή δεν έπρεπε να αναγνωριστεί στον Μιχαήλ Γ΄ και καμία «σκιά» δεν επιτρεπόταν να βαρύνει τον ανδριάντα του ιδρυτή της Μακεδονικής δυναστείας και πάππου του αυτοκράτορα Κωνσταντίνου Ζ΄ Πορφυρογεννήτου. Το εγχείρημα της συγγραφής μιας «αντικειμενικής» ιστορίας για τον ρόλο της εξ Αμορίου δυναστείας και, κυρίως, του τελευταίου εκπροσώπου της, καθώς

⁵¹ Για το ζήτημα αυτό βλ. Κ. Παΐδας, Το θεωρητικό ηγεμονικό πρότυπο 242-244.

⁵² Σχετικά βλ. Ιωσήφ Γενεσίος, *Περὶ βασιλειῶν*, Δ΄, 28.80-83 (80): «Ὅθεν οἱ τὰ συνοίσοντα φρονοῦντες τῷ Βασιλείῳ πρὸς φόνον ἐκίνουν τοῦ αυτοκράτορος ὡς δ' οὐκ ἔπειθον τῆς πρὸς αὐτὸν εὐνοίας μηδ' ὄλως ἐκτετραμμένον ἢ καὶ πρὸς μαιφονίαν ἰλιγυῖωντα, αὐτόχειρες γίνονται τῆς σφαγῆς, ἵνα μὴ σὺν αὐτῷ διαπόλιντο».

και για τη σωτηρία της Χριστεπώνυμης πολιτείας από τον «ανίκανο» και «επικίνδυνο» Μιχαήλ Γ΄ χάρη στην εμφάνιση του ιδρυτή της Μακεδονικής δυναστείας Βασιλείου Α΄ έπρεπε να επαναληφθεί και μάλιστα άμεσα. Η στιγμή για τη γένεση της *Συνέχειας του Θεοφάνη* είχε πλέον φθάσει...

Constantine Paidas

**Issues of political thought in the historical work of Joseph Genesisios
*On the Reigns of the Emperors***

Joseph Genesisios was ordered by the emperor Constantine VII Porphyrogenitus to compose a historical work based on specific political principles. The ultimate goal of Constantine VII in doing this was to promote the ideology of the Macedonian Dynasty. The foundation of the pro-Macedonian propaganda was the view that Basil I was an ideal prince while his predecessor Michael III was a conventional pattern of a degenerate ruler.

The present study attempts to designate the political ideology of the *implied author* of *The Reigns* and of the *intentio operis*. In this way the view that *The Reigns* precedes *Theophanes Continuatus* is reinforced. At the same time, the study attempts to explore and present the political and ideological reasons that demanded the composition of a work subsequent to *Reigns*, which would be considered “politically correct”, so as to promote the pro-Macedonian propaganda. By the analysis of the political thought introduced in the text of *The Reigns*, it emerges that Constantine VII could not be satisfied with the written performance of Genesisios. For certain reasons which are fully explored, the attempt of composing an “objective” historical narration had to be repeated, in order to give a higher profile on a “sound” basis, to the role of the last emperor of the Amorian dynasty and the contribution of Basil I to rescuing and elevating the Byzantine Empire.